
ПРОГЛАД

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

кн. 2, 2019 (год. XXVIII), ISSN 0861-7902

РЕЦЕНЗИИ

ЗА ЕДНА ВЕЧНА ТЕМА В ЕЗИКОЗНАНИЕТО ON ONE ETERNAL TOPIC IN LINGUISTICS

Гинка Бакърджиева. Вариативност на диалогичния дискурс. Пловдив: Изд. Летера, 2019, 176 с. ISBN 978/619/179/105/7

Проблематиката на изследването принадлежи към онзи тематичен кръг, който има непресъхваща актуалност при изучаването на естествените езици. Той е свързан със смисъла и функционалността им, с овладяването им от хората и успешността на общуването. Тези въпроси ни занимават от древността до наши дни, а в последните десетилетия обикновено ги отнасяме към полето на т. нар. комуникативна компетентност. Тематиката на изследването на Г. Бакърджиева ще продължи да бъде разработвана, коментирана и детайлизирана, а нейната индивидуална интерпретация в книгата е принос към този общ процес. Той е изключително динамичен и заглавието на книгата припомня именно неговата променливост.

Изследването е посветено на диалогичната комуникация, но неизбежно засяга и много други детайли на човешкото общуване. Целите пред авторката са да проследи „вариането на диалогичния дискурс спрямо параметрите на комуникативната ситуация“ и да изясни „спецификата на езиковите средства с оглед на признака диалогичност – монологичност“ (с. 5). В процеса на изясняване на методологическите позиции тези задачи задължават авторката да вземе отношение по изключително дискутирания проблем за **понятието „дискурс“**. Анализирането на това основно за работата ѝ понятие е усложняващо, но неизбежно, особено на базата на задълбочените познания на Г. Бакърджиева за историята на изучаването на дискурса. Те са представени в оперативен обем и с отчитане на приносите на множество филолози от школата на пражката лингвистика от средата на 20. век; англосаксонското направление със свойствените му комуникативно-формалистични предпочитания; френския филологически прочит и приносите на руските филолози включително и за популяризирането му. Направено е през призмата на българската интерпретация и оценка на поредица от противопоставяния (дискурс-изречение; дискурс-изказ; дискурс-език; дискурс-текст; дискурс-разказ/история) (с. 12). След анализ на съществуващите дефиниции многозначността на понятието „дискурс“ довежда до следното определение: „Светът на дискурса се конституира именно във взаимопроникващото пространство между системата и текста, поради което се дефинира като езикова реализация на интеракцията в конкретен ситуативен контекст“ (с. 15).

В първата глава, посветена на методологията и основните понятия в изследването, освен по посочените въпроси се разсъждава и по дихотомията диалог : монолог – от единичното и по-неангажиращо дефиниране на двете понятия през „диалогичния модел“ на М. Бахтин и до съвременните енциклопедични интерпретации, включително и от семиотична гледна точка. „За диалогичен се приема този дискурс, при който участниците поне веднъж се редуват от комуникативно активна в комуникативно пасивна роля“ (с. 19). Диалогът и монологът може да са реализирани писмено или устно, обмислени са в контекста на опциите „език – книжовен език – стил – форма на речта“, разграничен е нехудожественият диалог (наричан „автентичен“) от художествения. Структурното единство на типа реч, наречена диалог, се подсигуриява най-вече от идейно-тематичното ѝ единство и този факт е с качеството на диференциален признак относно понятията в скаларен ред: фиктивен диалог, несъщински диалог, диалогизиран монолог, монологизиран диалог (с. 26–27).

Следващият по значимост за изследването проблемен кръг е свързан с възможните „Аспекти в анализа на дискурса“ (2. глава от книгата, с. 28–44). Те са:

• дискурсът в конфигурацията на мрежата (т. е. на взаимно преплетените зависимости от социален, психологически, прагматичен, семиотичен и т. н. характер, като „мрежата“ е по смисъла на термина у У. Еко, чиито терминологични находки Г. Бакърджиева цитира¹);

- социално-психологическата страна на дискурса;
- комуникативната компетентност;
- прагматичната структура;
- тематично-съдържателната и обектната структура на дискурса;
- структурата на комуниката (текста);
- сегментацията на комуниката (текста);
- спецификацията на езиковите средства в комуниката (текста).

Предлага се алгоритъм за оценяването на всяка посочена гледна точка, съобразен с възможните ѝ интерпретации.

Третата глава е посветена на „вариането на диалогичния дискурс спрямо параметрите на комуникативната ситуация“ (с. 45–79). Параметрите на посочената променливост са следствие от пространствено-времевите показатели на комуникацията. Отчетена е възможната съпровождаща комуникация, т.е. вмъкването на различни в тематично отношение реплики сред основния диалог; непосредствена и опосредствана комуникация, последната изискваща проверка на контакта между общуващите лица; личен и публичен диалог и отношението към популярната двудялба официален – неофициален диалог; признаците спонтанност – неспонтанност; цел на дискурса; брой на участниците; социални позиции и социални роли; персонални качества на комуникантите. В зависимост от целта си диалозите са класифицирани като информативни; прескриптивни (подтикващи към определено действие или становище); полемични (налагащи мнение след проведена дискусия и с тематично-целеви разновидности като теоретичния, аксиологичния и др. видове диалог); диалог за уточняване на междуличностни отношения; фатичен диалог (с разновидностите емотивен, развлекателен и интелектуален) (с. 61–74).

От тясно лингвистично гледище интересна е последната глава на книгата „Езикови средства на диалогичния дискурс“ (с. 80–151). В нея специално внимание е отделено на лексикалните контактови средства (обръщения и частици със звателна функция). Тук се коментират езиковите похвати, подсигуриращи интегрираността на дискурса, както и ролята на паузите в езиковата комуникация. Някои от тези въпроси са представени и съпоставително, съобразно говорната практика и речевия етикет в български, руски и чешки език. Изложението има доста подбоден и общ характер, без аналитично вникване и по-скоро допълва задълбочените изследвания на лингвистичен проблем², без да се изкушава от прекалена обемност (която би била пречка пред оперативността и схематизирането на алгоритъма на диалогичната структура). Основната разлика между диалога и монолога в най-общи линии се свежда до по-голямото богатство на монолога в лексикално отношение; преобладаването на глаголите в диалога (най-вече спомагателните и модалните), местоименията (особено за 1 и 2 лице), частиците (главно въпросителните) и междуметията. Лингвостатистическата информация се отнася до характеризирането на изброените езикови особености, интуитивно установени от авторката като определящи. Спрямо този факт биха могли да се аргументират и други виждания, но е безспорно, че той е приносен за изучаването на речта и нейните формални разновидности и осмисля създаването на рецензираната книга.

Вера Маровска³

¹ Еко, У. Трактат по обща семиотика. София: Наука и изкуство, 1993.

² Вж. напр. Стойчев, Ст. *Българският морфологичен релатив и чешкият език*. София: СТИЛУЕТ, 2019.

³ **Вера Маровска** (Vera Marovska) – д.ф.н., професор в Катедрата по български език на Филологическия факултет в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, vmarovska@uni-plovdiv.bg